

UCHWAŁA

Dnia 27 lipca 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Barbara Myszka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Tadeusz Żyznowski

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z powództwa B.D.

przeciwko „L.” sp. z o.o.

o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 27 lipca 2006 r.,

zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny

postanowieniem z dnia 8 marca 2006 r., sygn. akt [...],:

"Czy na podstawie art. 513 § 2 k.c. dłużnik może z przelanej wierzytelności potrącić wierzytelność względem zbywcy, którą nabył na podstawie umowy przelewu wierzytelności z wierzycielem zbywcy po powzięciu wiadomości o przelewie?"

podjął uchwałę:

Dłużnik nie może z przelanej wierzytelności potrącić wierzytelności, która mu przysługuje względem zbywcy, jeżeli nabył ją po powzięciu wiadomości o przelewie.

Uzasadnienie

B.D. w pozwie skierowanym przeciwko spółce z o.o. „L.” wnosił o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego obejmującego wyrok Sądu Okręgowego w Z. z dnia 15 grudnia 2003 r., zaopatrzony w dniu 8 lipca 2004 r. w klauzulę wykonalności, w części zasądzającej od niego na rzecz pozwanej kwotę 40 376,53 zł z ustawowymi odsetkami: od kwoty 25 364,37 zł od dnia 1 lutego 2001 r., a od kwoty 15 012,16 zł od dnia 11 lutego 2001 r. oraz koszty procesu w kwocie 6 366,43 zł, a także tytułu wykonawczego obejmującego wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 19 maja 2004 r. rozpatrzony w dniu 8 lipca 2004 r. w klauzulę wykonalności, zasądzający od niego na rzecz pozwanej kwotę 1 800 zł z tytułu kosztów procesu.

Wyrokiem z dnia 25 kwietnia 2005 r. Sąd Okręgowy w Z. uwzględnił powództwo, przyjmując za podstawę orzeczenia następujący stan faktyczny.

W dniu 25 lipca 2001 r. Sąd Okręgowy w W. wydał nakaz zapłaty, którym orzekł, że „A.” spółka z o.o. ma zapłacić „P.” S.A. kwotę 1 483 486,36 zł z ustawowymi odsetkami oraz kwotę 24 943,60 zł z tytułu kosztów postępowania. Nakaz wydany został na podstawie faktury z dnia 30 października 2000 r. obejmującej wierzytelność, która stała się wymagalna dnia 30 listopada 2000 r.

W dniu 1 sierpnia 2001 r. pozwana nabyła od „A.” spółki z o.o. wierzytelność przysługującą jej wobec powoda w kwocie 55 376,53 zł, objętą dwoma fakturami z dnia 31 stycznia i z dnia 6 lutego 2001 r.; pierwsza stała się wymagalna dnia 1 lutego 2001 r., a druga – 11 lutego 2001 r. Należności tej pozwana dochodziła od powoda w postępowaniu sądowym. Wyrokiem z dnia 15 grudnia 2003 r. Sąd Okręgowy w Z., w sprawie [...], zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 40 376,53 zł z ustawowymi odsetkami: od kwoty 25 364,37 zł od dnia 1 lutego 2001 r., a od kwoty 15 012,16 zł od dnia 11 lutego 2001 r. oraz kwotę 6 366,43 zł z tytułu kosztów procesu. Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 19 maja 2004 r., oddalił apelację powoda od wymienionego wyroku i zasądził od niego na rzecz pozwanej kwotę 1 800 zł z tytułu kosztów procesu.

W dniu 1 czerwca 2004 r. AF. spółka z o.o. nabyła od „P.” S.A. część wierzytelności objętej nakazem zapłaty Sądu Okręgowego w W. z dnia 25 lipca 2001 r. w wysokości 75 000 zł, a w dniu 2 czerwca 2004 r. wierzytelność tę od AF. nabył powód. W tym samym dniu powód złożył skierowane do pozwanej oświadczenie, że z wierzytelności nabytej przez nią w dniu 1 sierpnia 2001 r. od „A.” spółki z o.o. potrąca nabytą przez siebie wierzytelność w kwocie 73 870,57 zł przysługującą mu wobec tejże spółki. Oświadczenie to zostało w dniu 4 czerwca 2004 r. doręczone pełnomocnikowi pozwanej, który wezwał powoda do zapłaty kosztów procesu wynikających z wyroków wymienionych w *petitum* pozwu w kwocie 7 966,43 zł. W dniu 29 lipca 2004 r. powód dokonał przelewu żądanej kwoty na rachunek bankowy pozwanej. Pozwana natomiast w dniu 10 września 2004 r. złożyła do komornika wnioski o wszczęcie egzekucji na podstawie tytułów wykonawczych obejmujących wspomniane wyroki.

Sąd Okręgowy stwierdził, że - zgodnie z art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. - dłużnik może żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub w części, jeżeli po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie wygasło albo nie może być egzekwowane; gdy tytułem jest orzeczenie sądowe, dłużnik może powództwo oprzeć także na zdarzeniach, które nastąpiły po zamknięciu rozprawy, a także zarzucie spełnienia świadczenia, jeżeli zarzut ten nie był przedmiotem rozpoznania w sprawie. Do zdarzeń powodujących wygaśnięcie zobowiązania zalicza się m.in. potrącenie. Z tej przyczyny – wskutek złożenia przez powoda w dniu 2 czerwca 2004 r. oświadczenia o potrąceniu wierzytelności przysługującej mu wobec „A.” spółki z o.o. z wierzytelności nabytej od tej spółki w dniu 1 sierpnia 2001 r. przez pozwaną i objętej wymienionym w *petitum* pozwu tytułem egzekucyjnym z dnia 15 grudnia 2003 r. – jego zobowiązanie wynikające z obydwu tytułów egzekucyjnych objętych żądaniem pozwu wygasło. Spełnione zostały bowiem przesłanki skuteczności potrącenia określone w art. 513 § 2 k.c. Sąd Okręgowy podkreślił, że, zgodnie z art. 513 § 1 k.c., dłużnikowi przysługują przeciwko nabywcy wierzytelności wszelkie zarzuty, które miał przeciwko zbywcy w chwili powzięcia wiadomości o przelewie. Przepis art. 513 § 2 k.c. stanowi natomiast *lex specialis* w stosunku do art. 513 § 1 k.c., co oznacza – stwierdził Sąd Okręgowy – że w art. 513 § 2 k.c. ustawodawca

uregulował kwestię skuteczności zarzutu potrącenia odmiennie od pozostałych zarzutów przysługujących dłużnikowi, czyniąc ją niezależną od tego, czy wierzytelność przedstawiona do potrącenia przysługiwała dłużnikowi w chwili powzięcia wiadomości o przelewie. Powód mógł zatem skutecznie potrącić wierzytelność, którą nabył w dniu 2 czerwca 2004 r., a więc już po powzięciu wiadomości o przelewie, tym bardziej że stała się ona wymagalna wcześniej niż wierzytelność będąca przedmiotem przelewu (art. 513 § 2 zd. drugie k.c.).

Przy rozpoznawaniu apelacji, w której pozwana zakwestionowała skuteczność oświadczenia powoda o potrąceniu i podniosła, że mógł on potrącić jedynie wierzytelność przysługującą mu w chwili powzięcia wiadomości o przelewie, Sąd Apelacyjny przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne, przytoczone na wstępie uchwały.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 513 § 1 k.c., dłużnikowi przysługują przeciwko nabywcy wierzytelności wszelkie zarzuty, które miał przeciwko zbywcy w chwili powzięcia wiadomości o przelewie. Wyrażona w tym przepisie zasada wynika z charakteru prawnego przelewu wierzytelności, który powoduje tylko zmianę strony podmiotowej istniejącego stosunku zobowiązaniowego. Dłużnik może zatem powołać się na zdarzenia prawne, które nastąpiły do chwili powzięcia przez niego wiadomości o przelewie i wywarły już wpływ na treść lub istnienie stosunku zobowiązaniowego. Znaczenie przepisu art. 513 § 1 k.c. polega na tym, że określa on granicę czasową granicę dopuszczalnych zarzutów, które *debitor cessus* może podnieść przeciwko cesjonariuszowi.

Art. 513 § 2 k.c. stanowi natomiast, że dłużnik może z przelanej wierzytelności potrącić wierzytelność, która mu przysługuje względem zbywcy, chociażby stała się wymagalna dopiero po otrzymaniu przez dłużnika zawiadomienia o przelewie. Nie dotyczy to jednak wypadku, gdy wierzytelność przysługująca względem zbywcy stała się wymagalna później niż wierzytelność będąca przedmiotem przelewu. Przytoczony przepis, wprowadza wyjątek od zasady wyrażonej w art. 498 § 1 k.c., gdyż stwarza możliwość potrącenia wierzytelności, które nie są już wzajemne. Chroni dzięki temu interes dłużnika, który

nie powinien zostać naruszony przez czynność prawną wierzyciela z osobą trzecią. Przepis ten pozwala ponadto dłużnikowi z przelanej wierzytelności potrącić wierzytelność przysługującą mu względem zbywcy, która nawet do chwili otrzymania przez niego zawiadomienia o przelewie nie była wymagalna.

Przedstawione zagadnienie prawne sprowadza się w istocie do ustalenia relacji między art. 513 § 1 i art. 513 § 2 k.c., rozstrzygnięcie tego zagadnienia jest bowiem uzależnione od przyjęcia czy art. 513 § 2 k.c. reguluje problematykę potrącenia wierzytelności przysługującej dłużnikowi względem zbywcy samodzielnie, niezależnie od art. 513 § 1 k.c., czy też jest jedynie jego rozwinięciem. Przyjęcie drugiej z przedstawionych możliwości wykładni oznaczałoby, że zasada wyrażona w art. 513 § 1 k.c. dotyczy także zarzutu potrącenia.

Analizując redakcję art. 513 k.c. Sąd Apelacyjny podniósł, że źródłem wątpliwości jest brak odwołania się w treści § 2 do regulacji zawartej w § 1 tego artykułu. Istotnie, ustawodawca, chcąc zaznaczyć, że przepis kolejnego paragrafu stanowi kontynuację przepisu bezpośrednio go poprzedzającego, posługuje się zazwyczaj na początku kolejnego paragrafu zwrotem „jednakże”, czego przykładem są art. 92, art. 169, art. 193, art. 227, art. 245, art. 267, art. 364, art. 381, art. 390, art. 425, art. 477, art. 544, art. 563 czy art. 599 k.c. Nie jest to jednak reguła, która nie doznaje wyjątku, kodeks cywilny bowiem zawiera także przepisy pozostające w ścisłym związku, mimo że przepis będący kontynuacją myśli wyrażonej w paragrafie poprzednim nie zawiera zwrotu „jednakże”. Przykładowo można wskazać na przepis art. 462 § 2 k.c., który – choć nie poprzedzony takim zwrotem – pozostaje w ścisłym związku z regulacją zawartą w § 1 tego artykułu, nie ulega bowiem wątpliwości, że dłużnik może żądać pokwitowania w szczególnej formie, jeżeli spełnia świadczenie (art. 462 § 1 k.c.) i jeżeli ma w tym interes prawny (art. 462 § 2 k.c.). Samo zatem odwołanie się do dyrektyw językowych nie uzasadnia wniosku, że przepis art. 513 § 2 k.c., jako nie poprzedzony zwrotem „jednakże”, zawiera regulację całkowicie oderwaną od treści art. 513 § 1 k.c.

Za samodzielnością regulacji zawartej w art. 513 § 2 k.c. przemawiać miałyby ponadto wzgląd na kwalifikację prawną potrącenia, które z teoretycznego punktu

widzenia nie powinno być uznawane za zarzut. Argument ten nie przekonuje, w art. 513 § 1 k.c. jest bowiem mowa o wszelkich zarzutach. W doktrynie podkreślono w związku z tym, że pojęcie zarzutów użyte w art. 513 § 1 k.c. należy rozumieć w najobszerniejszym znaczeniu. W judykaturze Sądu Najwyższego natomiast zarzut potrącenia uznawany jest za środek obrony merytorycznej pozwanego (zob. wyroki z dnia 6 września 1983 r., IV CR 260/83, OSNCP 1984, nr 4, poz. 59, i z dnia 11 września 1987 r., I CR 184/87, niepubl., uchwałę z dnia 20 listopada 1987 r., III CZP 69/87, OSNC 1989, nr 4, poz. 64, wyroki z dnia 29 października 1997 r., II CKN 365/97, OSNC 1998, nr 4, poz. 66, z dnia 27 lutego 2004 r., V CK 190/03, nie publ., i z dnia 7 maja 2004 r., I CK 666/03, OSNC 2005, nr 5, poz. 86, oraz uchwałę z dnia 4 sierpnia 2005 r., III CZP 53/05, OSNC 2006, nr 2, poz. 30). Pogląd taki znajduje zresztą potwierdzenie zarówno w nauce prawa, jak i w wyraźnym brzmieniu niektórych przepisów kodeksu cywilnego, czego przykładem jest art. 524 § 1 k.c.

Konsekwencją zaliczenia zarzutu potrącenia do zarzutów, o których mowa w art. 513 § 1 k.c., musi być konstatacja, że przepis § 2 tego artykułu nie reguluje w sposób samodzielny kwestii potrącenia przez dłużnika wierzytelności przysługującej mu względem cedenta. Oznacza to, że przepis ten stanowi jedynie rozwinięcie zasady wyrażonej w art. 513 § 1 k.c., w myśl której dłużnikowi przysługują przeciwko cesjonariuszowi wszelkie zarzuty, które miał przeciwko cedentowi w chwili powzięcia wiadomości o przelewie. Takie odczytanie art. 513 § 2 k.c. prowadzi natomiast do wniosku, że dłużnik nie może z przelanej wierzytelności potrącić wierzytelności, która mu przysługuje względem zbywcy, jeżeli nabył ją po powzięciu wiadomości o przelewie.

Stanowisko takie Sąd Najwyższy zajął również w wyrokach z dnia 4 grudnia 1997 r., III CKN 272/97 (nie publ.), z dnia 29 listopada 2001 r., V CKN 1537/00 (OSNC 2002, nr 9, poz. 113), z dnia 9 maja 2003 r., V CKN 218/01 (OSNC 2004, nr 7-8, poz. 118) oraz z dnia 6 maja 2005 r., II CK 690/04 (nie publ.) i jest ono przyjmowane także w nauce prawa. Odmienna wykładnia – jak podkreślił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 maja 2003 r., V CKN 218/01 – rozszerzałaby nadmiernie uprzywilejowanie dłużnika cedowanej wierzytelności kosztem

bezpieczeństwa obrotu, naruszałaby bowiem usprawiedliwiony interes potencjalnych nabywców wierzytelności.

Argumentu na rzecz odmiennej od dokonanej wyżej wykładni art. 513 k.c. nie stanowi powołany przez Sąd Apelacyjny wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2005 r., II CK 440/04 (nie publ.). W wyroku tym Sąd Najwyższy, podobnie jak w wyroku z dnia 6 listopada 2003 r., II CK 16/02 (OSNC 2004, nr 12, poz. 202), stanął na stanowisku, że w niektórych wypadkach przelewu wierzytelności przyszłych można wyjść poza określone w art. 513 § 1 k.c. czasowe granice dopuszczalnych zarzutów dłużnika przeciwko cesjonariuszowi i umożliwić dłużnikowi podnoszenie przeciwko cesjonariuszowi także zarzutów przysługujących mu z mocy umowy zawartej z cedentem po powzięciu wiadomości o przelewie. Uznał przy tym, że takim przypadkiem jest przelew wierzytelności przyszłych *sensu stricto*, czyli takich, których powstanie jest w całości sprawą przyszłości. Specyfika bowiem takiego przelewu sprawia, że uznanie jego dopuszczalności musi się łączyć z umożliwieniem dłużnikowi podnoszenia wobec cesjonariusza zarzutów z zawartej po dokonaniu przelewu i powzięciu przez dłużnika wiadomości o przelewie umowy kreującej przelaną wierzytelność.

Wyrażony w tych orzeczeniach pogląd nie jest konsekwencją uznania przepisu art. 513 § 2 k.c. za samodzielną, niezależną od art. 513 § 1 k.c., regulację kwestii potrącenia wierzytelności przysługującej dłużnikowi względem cedenta. Sąd Najwyższy dopuścił w nich jedynie wyjątek od zasady wyrażonej w art. 513 § 1 k.c., ograniczając go do wierzytelności przyszłych *sensu stricto*.

Sprawa, w której wyłoniło się przedstawione zagadnienie prawne, nie dotyczy wspomnianego wyjątku, wobec czego usuwa się on spod oceny Sądu Najwyższego. Fakt dopuszczenia takiego wyjątku nie zmienia jednak zasady, zgodnie z którą *debitor cessus* nie może z przelanej wierzytelności potrącić wierzytelności, która mu przysługuje względem cedenta, jeżeli nabył ją po powzięciu wiadomości o przelewie.

Z przytoczonych wyżej powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.

